

КАРПАТИ:
людина, етнос, цивілізація

THE CARPATHIANS:
populace, ethnos, civilization

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
З ПРОБЛЕМ КАРПАТОЗНАВСТВА

2'2010

Івано-Франківськ

УДК 94(292.451/.454)
ББК 63.3

Івано-Франківська обласна рада
Івано-Франківська обласна державна адміністрація
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Інститут історії, етнології і археології Карпат

Карпати: людина, етнос, цивілізація. – Івано-Франківськ : Плай, 2010. – Вип. 2. – 226 с.

The Carpathians: populace, ethnos, civilization. – Ivano-Frankivsk : Play, 2010. – Vol. 2. – 226 p.

Головний редактор
Відповідальний секретар

Микола Кугутяк (м. Івано-Франківськ)
Оксана Дрогобицька (м. Івано-Франківськ)

Редакційна колегія:

Володимир Баран (м. Київ)
Володимир Грабовецький (м. Івано-Франківськ)
Олег Жерноклеєв (м. Івано-Франківськ)
Роман Кирчів (м. Львів)
Георгій Кожолянко (м. Чернівці)
Олександр Майоров (м. Санкт-Петербург,
Російська Федерація)
Степан Макарчук (м. Львів)
Василь Марчук (м. Івано-Франківськ)
Антоанета Олтяну (м. Бухарест, Румунія)
Степан Павлюк (м. Львів)
Михайло Паньків (м. Івано-Франківськ)
Борис Савчук (м. Івано-Франківськ)
Ганна Скрипник (м. Київ)
Петро Сіреджук (м. Львів)
Богдан Томенчук (м. Івано-Франківськ)
Марта Фонт (м. Печ, Угорщина)
Петро Федорчак (м. Івано-Франківськ)

Рекомендовано до друку Вченою радою Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 9 від 28 вересня 2010 р.)

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації (серія КВ № 15084–3656Р від 7 квітня 2009 р.)

Адреса редакційної колегії:
76025, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57, ауд. 607
Інститут історії і політології
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, тел.: 59-61-87

На обкладинці фото з Черногірського і Гарбузівського святилищ

**СТОРІНКИ ЖУРНАЛУ ВІДКРИТІ ДЛЯ ДИСКУСІЙНИХ МАТЕРІАЛІВ,
А ТОМУ ЇХ ЗМІСТ НЕ ОБОВ'ЯЗКОВО ВІДОБРАЖАЄ ПОГЛЯДИ
РЕДАКЦІЙНОЇ РАДИ**

ПРОБЛЕМИ ЕТНІЧНОЇ ІСТОРІЇ

УДК 371.214.114:94 (4)
ББК 63.3 (2) 4

Мирослав Волощук
(м. Івано-Франківськ, Україна)

ДОБРОСЛАВ СУДДИЧ: СПРОБА БІОГРАФІЧНОГО НАРИСУ*

Стаття присвячена суперечливій, на думку автора, постаті в історії Галицької землі середини XIII ст. – Доброславу Суддичу, що доводився, як переконаний дослідник, сином Судиславу, одному з найвідоміших прихильників угорського протекторату в Галичині (перша третина XIII ст.). У роботі, на основі компаративного аналізу джерельних свідчень, висувається припущення про приналежність Доброслава до курії угорського герцога й одночасно галицького князя Ендре (Andreas, Dux Galicie). Автор не відкидає ймовірності певного виховання Доброслава в угорському середовищі, що дозволило перейняти окремі риси західноєвропейської феодалної поведінки. Історик переконаний, що утримування досліджуваною персоною впродовж кінця 1240–1242 рр. економічно прибуткової Коломийської волості могло бути пов'язане не лише з певним вакуумом князівської влади в Галицькій землі, що виник на фоні монгольської кампанії до Європи, і схильністю місцевого боярства до самоуправства. Саме з татарського дозволу й санкції Судиславів син, як припускає вчений, займав указану посаду, будучи фактичним короткочасним сюзереном більшої частини Галицької землі під не надто помітним протекторатом кочівників, що перебували на марші аж до початку 1243 р. Такий стан речей не відповідав політичним і господарським інтересам Романовичів, які й подбали про арешт й ув'язнення Доброслава, у якому він, очевидно, і помер після 1242 р. у віці за 30 років.

Ключові слова: Доброслав Суддич, Данило Романович, Судислав, татари, Галицька земля.

Галицькі землі, займаючи впродовж XI–XIV ст. важливе місце в системі міждинастичних і міжстанових взаємин західноєвропейських монархій і східнослов'янського світу, розвивалися крізь призму діяльності впливової групи суспільства, ідентифікованої літописами як **болярѣ**. Соціальне, етнічне походження, конфесійні симпатії останніх, попри прискіпливу увагу істориків XIX – початку XXI ст., досі залишаються дискусійними. Наразі наука не володіє яким-небудь комплексом вичерпних біографій найвідоміших представників галицької знаті. Відображення їхньої різнопланової діяльності, як правило, завжди відбувалося крізь призму характеристики правління місцевих князів, часто без належного використання іноземних джерел, на сторінках яких бояри Галичини представлені доволі репрезентативно, а відтак – апріорі суб'єктивно.

Серед тенденційно оцінюваних у літературі персоналій, на нашу думку, фігурує постать Судислава (Subislay, Sidizlou, Zubuslay, Zubuzlou etc.) – одного з наближених до династії Арпадів першої третини XIII ст.¹. Зазвичай негативно відображується в дослідженнях політика Бели III (Bela, 1172–1196 pp.), Ендре II (Andreas, **Андрѣи**, 1205–1235 pp.) і Бели IV (Bela, **Бѣла**, 1235–1270 pp.) щодо східнослов'янських земель та апологетичні характеристики Романовичів супроводжувалися відповідними емоційно негативними конотаціями стосовно всіх прихильників угорських монархів із числа галицького нобілітету чи представників змішаної знаті, до яких, як ми вважаємо, належав сам Судислав.

Існуючі актові й нарративні джерела повідомляють про наявність у даної особи п'яти дітей. На жаль, імені дружини не наведено в жодному з відомих науці доку-

* Збору матеріалу до написання цієї публікації, що відбувався впродовж 2008–2009 рр., завдячую всебічній підтримці з боку Міжнародної організації Visegradfund (м. Братислава, Словаччина).

ментів, і лише на основі фрагмента королівського диплома від 1239 р., пов'язаного з ідентифікацією онуків Судислава по лінії Філі, можна констатувати, що вона походила зі східнослов'янських земель. У цьому акті зустрічаються *Stephanus et Nicolaus similiter Oros* (буквально – “обоє руські”)².

Точні дати (місяць, рік) появи на світ нащадків *Subuslai*, однак, невідомі. У документах його спадкоємці фігурують у вже дорослому віці, зокрема, невідома на ім'я донька – дружина шопроньського урядовця, а згодом – бана Філі (N., згадана під 1221 р.)³; Богомир (*Bogomerius*, 1225 р.)⁴, який певний час обіймав по сусідству з Галицькою землею посаду секейського комеса в Трансільванії; досліджуваний нами на сторінках даної статті Доброслав (**Доброславъ**, 1241 р.)⁵, Петро (*Petrus*, 1244 р.)⁶ і Вітк (*With*, 1246 р.)⁷ – один із послів короля Бели IV до Данила Романовича в другій половині 40-х – на початку 50-х рр. XIII ст., зокрема, у справі одруження Льва Даниловича з Констанцією та залучення руської династії до боротьби за Австрійське герцогство.

Одним із синів Судислава був, на нашу думку, Доброслав “**Гоудьичъ поповъ вноукъ**”⁸ (у перекладі ім'я означає “розсудливий”). Джерельні повідомлення про вказану особу надзвичайно скупі. Друге репринтне видання Іпатіївського літопису (1998 р.) наводить кілька фрагментів, у яких фігурує досліджувана постать, однак при цьому укладачі індексів не були впевнені, чи **Доброславъ**, фігурант подій 1234/35 р. і **Доброславъ Гоудьичъ поповъ вноукъ**, що станом на 1239/40 р. “**въше во Бакотоу. все Понизье приа**”, одна й та ж особа⁸. Будь-яких західноєвропейських наративів чи актів із вищенаведеним іменем нами виявлено не було, а тому усталену й досі часто повторювану думку про подібне ототожнення¹⁰ вважаємо передчасною й до кінця не аргументованою.

Відповідь на поставлене питання може дати джерелознавчий аналіз східнослов'янського наративу та врахування досвіду попередніх його оцінок. Формування тексту літопису відбувалося в декілька етапів, однак події 1234/35 та 1241 рр. відображалися, судячи зі структури джерела, однією особою – сучасником та учасником більшості описаного в документі. На думку М.Котляра, таким автором міг бути тисяцький князя Данила Романовича – Дем'ян¹¹. Апогей діяльності вказаного воєначальника припав на 20–30-ті рр. XIII ст., тобто в часі посилення угорських впливів у Галицькій землі. Дем'ян, як учасник численних військових кампаній свого сюзерена проти Арпадів, добре знав (навіть поіменно) своїх супротивників (див. табл. 1), неодноразово полонячи та розбиваючи їхні загони¹².

Таблиця 1

№ п/п	Дата	Суперник	Місце зіткнення
1	1219/1221	шопроньський урядовець Філя (<i>Fila</i>), король галицький Коломан (<i>Rex Galitiae</i>), королева галицька Соломія (<i>Regina Galitiae</i>), Судислав	Галич
2	початок 1230	герцог Ендре (<i>dux Galitiae</i>), Судислав	Галич
3	літо 1230	молодший король Бела (<i>Rex iuuenus</i>), Судислав	Пониззя околиці Галича,
4	березень 1233	герцог Ендре (<i>dux Galitiae</i>), Судислав	околиці Шумська
5	1233/34	герцог Ендре (<i>dux Galitiae</i>), Судислав, син трансільванського воєводи Діонісій (<i>Dionisius</i>)	околиці Галича

З огляду на вищенаведені факти, нам видається малоімовірним ігнорування автором та інформатором значної частини літописного сюжету родової приналежності (тим більше настільки одіозної) Доброслава при першому ж згадуванні. Однак поряд з тим доводиться зважити на існування в користуванні князя значного архіву¹³, серед документів якого, очевидно, станом на 1234/35 рр. уже були такі, що констатували генеалогічне походження досліджуваної постаті, а тому Дем'ян, знаючи про це, свідомо випустив подібний атрибут з уваги. Відтак, до остаточного варіанта нарративу на рубежі XIII–XIV ст. потрапила саме остання версія описуваних під згаданим роком подій, редагування якої проводила людина, що не була особисто знайома з дрібними деталями родоводів галицького нобілітету, не маючи змоги внести до тексту необхідну коректуру.

Тому наше дослідження, у зв'язку з недостатньою інформативністю документів про Доброслава – фігуранта 1234/35 р., стосуватиметься аналізу біографічних відомостей про Доброслава Суддича, “попівського онука”. Праць, присвячених цій особі в контексті вивчення історії Коломиї та Пониззя в цілому, немає. Кілька коротких ремарок В.Грабовецького¹⁴ й О.Майорова¹⁵, лаконічні оцінки М.Грушевського¹⁶, ряд фрагментів у статтях А.Петрика й І.Мицька¹⁷, а також наші попередні спостереження¹⁸ фактично вичерпують історіографію проблеми. Саме тому чимало питань біографічного минулого вказаної постаті досі продовжують залишатися не з'ясованими.

Одним із найважливіших, таких, що потребують ряду нових доказів, є генеалогічне походження особи самого Доброслава. Досі в літературі існувало кілька підходів щодо визначення соціального та родового статусу вказаного чоловіка. Серед них – точка зору про приналежність його до сім'ї якогось невідомого на ім'я судді (у свою чергу, сина священика)¹⁹. Останнім часом появилася і абсолютно неаргументована позиція про Доброслава – зведеного брата позашлюбних синів останнього галицького князя з династії Ростиславовичів – Володимира Ярославовича (1187–1198/99 рр., з перервами)²⁰. Має місце й думка А.Петрика про те, що досліджувана персона була (другим? – *М.В.*) сином Судислава²¹, що нам, у контексті нижченаведених додаткових спостережень, імпонує найбільше.

Хоча сучасний український історик ключовий аргумент на користь власної позиції бачив лише в патронімічному атрибуті Доброслава – **Соудьничь**, у силу досі не спростованої точки зору М.С.Грушевського, беззастережно приймати концепцію А.Петрика видається легковажним кроком. Однак додаткове прискіпливе вивчення Іпатіївського літопису, аналіз міждинастичних подій 20–40-х рр. XIII ст. дозволяють констатувати:

1. Представники боярства Галичини, які є одними з найактивніших фігурантів не тільки місцевого за походженням масиву джерел, але й іноземних нарративів та актів, під час згадувань на сторінках документів у жодному випадку не постають із патронімом, що засвідчував би професійну приналежність своїх батьків чи дідів. Імена таких чільників місцевого нобілітету, як Василько Гаврилович, Гліб Зеремієвич, Гліб Поткович, Гліб Судилович, Держикрай Володиславович, Івор Молибожич, Лазар Домажирич, Семюнка Чермний, Судислав Ілліч та інші, є серйозним аргументом*. Крім того,

* У цьому випадку виняток становить хіба особа **Глѣба Соудиловича**, про якого існує лише одне лаконічне повідомлення (Ипатьевская летопись. – Стб. 735), на основі чого скласти який-небудь біографічний образ нам видається неможливим. Та навіть при цьому важко встановити – наведений патронім “професійного” чи “іменного” походження, оскільки, окрім імені Судислав, сином якого міг бути Гліб, відомим у Галичині було ім'я Судило (див.: Лозко Г. Вказ. праця. – (С) Судило). Відтак у контексті наших аргументів осібно виглядає лише постать Володислава Кормільчича.

праслов'янське закінчення -itj (у нашому випадку – **Боудь|ичь**), що фігурує зазвичай при спогаді джерел про осіб чоловічої статі, згідно з останніми дослідженнями²², означає виключно патронім, а відтак концепція М.С.Грушевського позбавлена достатніх аргументів.

2. На момент оволодіння Пониззям і Коломийською волостю, Доброслав прийняв у межах своїх земель **“Черниговськи боярѣ”**²³. Пояснити появу доволі чужих населенню Галичини (хоча б з огляду на страту у вересні 1210 р. князів Ігоревичів) представників східнослов'янського нобілітету можна в контексті кількох інших літописних повідомлень, датованих 1228, 1235, 1239, 1242 рр. відповідно. Станом на другу половину 1235 р. після короткочасного перебування в Галичі Данила Романовича князівство при сприянні місцевого боярства здобув син чернігівського володаря Всеволода Чермного – Михайло, який передав столицю своєму синові Ростиславові, що утримував її до 1238 р.²⁴ Під 1239 р. східнослов'янський наратив, у контексті відображення втечі Михайла Всеволодовича (1179–1246 рр.) від татар, повідомляв, що **“Даниль же и Василико даста ємоу (чернігівському князеві. – М.В.) пшеницьѣ много. и медоу и говадь и вѣцьѣ доволѣ”**²⁵. Указану місцевість, зважаючи на наявність у розпорядженні князя **вѣцьѣ доволѣ**, ми ідентифікуємо не інакше, як у межах Коломийської волості, де в галузі тваринництва вівчарство було особливо популярним та актуальним²⁶, одночасно пояснюючи, чому після того, як **“Миханль же оувѣдѣвъ приятьє Киевское . и бѣжа со снмѣ своимѣ . во Лахы”**, у рамках володінь Доброслава залишалися **Черниговськи боярѣ**. Останні ж могли тут знаходитись, очевидно, і від осені-зими 1235 р.

Оскільки ще станом на 1228 р. **“бѣ во королевичѣ въ Галичѣ . и Боудиславъ с нимѣ . миръ во имѣаше со Володимеромѣ (Рюриковичем, князем київським. – М.В.) . и Михаиломѣ [Всеволодовичем]”**²⁷, зрозумілою є й позиція Доброслава близько 1240 р. Цілковитим прогнозованим виглядає й те, що після відходу частини татарських загонів з Угорщини в причорноморські степи в 1242 р. **“Ростиславъ (Михайлович. – М.В.) . собра князѣ Болоховские . и встанокѣ Галичанѣ приде ко Бакотѣ”**²⁸ (ще недавно – резиденції сина Судислава), намагаючись повернути місто, яке контролював печатник Данила Романовича – Кирило.

Чернігівські бояри, які розквартирувалися в межах Коломийської волості, очевидно, у контексті протистояння з Романовичами були символічною ланкою, що пов'язувала Доброслава з Михайлом Всеволодовичем, Ростиславом Михайловичем, які по чергово в 1239 та 1242/43 рр. намагалися породичатися з Белою IV, і угорцями з одного боку та болоховськими князями – з іншого. Останні ж, зокрема, у військовій кампанії герцога Ендре проти Романовичів у 1232 р. виступали на боці першого: **“бѣ во с королевичемѣ. Шлекандрѣ . и Глѣбѣ Зеремиеви . инни князи Болоховьсци и Оугорь множество”**²⁹. Аналогічної антиволинської позиції **“князи Болоховьсци”** дотримувалися і в 1235 р. **“Придоша Галичане на Каменецѣ . и вси Болоховьсци князи с ними . и повоєваша по Хомороу . и поидоша ко Каменцю . вземши полонѣ великѣ”**³⁰.

3. Особиста поведінка Доброслава, спосіб управління на момент становлення ним влади в Галичині свідчили про його родову приналежність до людини, якій були відомі деякі риси західноєвропейської феодально-ієрархічної практики, нерідко, судячи з джерел, використовувані в східнослов'янських землях. Той факт, що десь у другій половині 1241 р. **“приѣхаш (до Данила. – М.В.) с великою гордынею . єдоучю Доброславоу во вдинои сорочыцьѣ гордащоу ни на землю смотращю . Галичаном же текоущимѣ оу стремени єго”** до певної міри нагадує виконання з боку **галичанѣ** (ще недавно – підданих Романовичів) маршальської служби (*officium stratoris*), яку 14 жовт-

ня 1235 р. під час церемонії коронації Бели IV виконував сам Данило (станом на середину 1241 р. – уже формальний васал угорського монарха³¹). Подібний жест, а також недотримання усталених норм поведінки в зовнішній формі одягу, провокаційна зверхність, виклик (**во ѡдино сорочьцѣ**)³², з певним акцентом, адресовані волинському князеві, демонстрували не лише верховенство влади Доброслава над, очевидно, більшою частиною Галицької землі, але й були банальною відвертою образою князя, особливо розгнівавши останнього: **“Данилови же видѣшоу и Василкови гордость его . болшоюю враждоу на нь воздвигоуста”**³³.

4. Подібних запозичень і навичок, як ми припускаємо, Доброславъ міг набути хіба що в разі тісних контактів із представниками угорського правлячого роду, які періодично обіймали галицький престол упродовж 1214–1233/34 рр. Єдина сусідня східнослов'янським князівствам королівська династія, володіння якої періодично сягали по обидва боки Карпат, була носієм феодальних традицій “каролінгського” типу, неодноразово підтверджуваних навіть і літописами Русі³⁴. Одним із найбільш класичних прикладів, на який звернув свою увагу П. Стефанович³⁵, є клятва вірності, висловлена оточенням (з тексту джерела не зовсім чітко зрозуміло, якого саме, хоча російський автор припускає – мешканців Галича, галичан) Данила Романовича князеві: **“вѣрны есмы Боу и товѣ . гноу нашемоу”**³⁶ – типовий німецький аналог. Поряд з тим не всіх представників місцевого нобілітету, судячи з документів, можна було б побачити серед найближчого оточення *Andreae duci Galitiae*.

Відтак імовірно наближення Доброслава до курії герцога Ендре або ж налагодження тісних особистісних контактів із представниками угорської знаті швидше за все відбулося при підтримці Судислава, чийм сином, як стає остаточно зрозумілим на основі вищенаведених доказів, і доводився Доброслав Суддич/Судиславович.

Не менш актуальним є питання встановлення років життя вказаної особи. Складність точного розв'язання цієї проблеми пов'язана зі скупістю джерельних повідомлень – 7 літописних згадок у контексті відображення двох хронологічно розірваних епізодів (не враховуючи повідомлень під 1233/34 р.). Відсутні також і будь-які історіографічні версії.

Рік народження другого (як ми вважаємо) сина Судислава достеменно невідомий, причому встановити його, у порівнянні з Богомиром, практично нереально через відсутність хоча б найменших натяків. Уперше **Доброславъ Соудьичъ** фігурує в джерелах не раніше середини 1241 р. як управитель Пониззя та Коломийської волості. Зрозуміло, що ці володіння він здобув, можливо, у 1234 р.³⁷, а більш реально – близько 1238 р. за **повеленьем** сюзерена Галичини (від 1238 р.) князя Данила. Однак розширив свої повноваження вже **“безъ княжа повеления”**, швидше за все під час відсутності старшого Романовича впродовж вересня-жовтня 1240 – квітня 1241 рр. і його перебування в Угорщині³⁸. Указаний проміжок часу, з огляду на досі не до кінця доведений факт взяття татарами м. Галич* та участь вихідців із Русі (точно із якої землі – невідомо³⁹) у нищенні кочівниками Угорщини, виглядає, на нашу думку, найбільш вірогідним.

* Про те, що в лютому (?) 1241 р. кочівники захопили м. Галич маємо всього одну лаконічну цитату з Іпатіївського літопису: **“Батыю же взємиша гра Києвъ и приде м Володироу . и взл копьемъ . и изви и не щада . тако же и гра Галичъ . инни гра многи . имже нѣ числа”** (Ипатьевская летопись. – Стб. 786). Натомість археологічні дослідження, що активно проводяться з другої половини XIX ст., жодного підтвердження цьому повідомленню не наводять (див., наприклад, останні узагальнення та новітні результати розкопок: Томенчук Б. П. Дерев'яне церковне будівництво в Галицькій землі XII–XIII ст. : з історії археологічних досліджень

Також зрозуміло, що людина, яка контролювала протягом певного часу таку важливу й економічно прибуткову галузь, як сіль, **яко величии князи держать**, була досвідченою, а значить – не дуже молодою. За умов, якщо старший син Судислава – *Vogomerius* міг появитися на світ між 1209–1210 рр., не виключеним є народження Доброслава після 1210 р. Таким чином, станом на 1240–1241 рр. це була людина близько 30-літнього віку. Літописні свідчення, на жаль, не подають жодних другорядних антропометричних чи фізіологічних характеристик, які б дозволили деталізувати рік народження досліджуваної персони.

Аналогічно вкрай важко встановити момент смерті. На сторінках східнослов'янського нарративу повідомляється, що: **“Доброславоу же и Григорию вбонимъ ловащимъ . на сѧ . слышав же Даниль рѣчи ихъ тако полны соуть льсти . и не хотать по воли его ходити . и власть его иномоу предати . сомыслив же се братомъ . оноужи же вида беззаконие ихъ . и повелѣ его изомати”**⁴⁰. Зрозуміло, що син Судислава перебував в ув'язненні, куди потрапив за вкрай загадкових обставин, однак чи було його страчено документ не вказує. Оскільки наступне джерельне повідомлення констатує, що **“Коурилови же соущю печатникоу . тогда въ** (колишній резиденції Доброслава. – *М.В.*) **Бакотѣ”**⁴¹, момент полонення Доброслава припадає десь на рубіж 1241–1242 рр.⁴², а не 1246 р., як переконаний А.Петрик⁴³.

Епізодичність появи в документах “держателя” Коломийської волості й усього Пониззя, короткочасність утримування цих територій ускладнюють з'ясування майнового статусу Судиславового сина, його контактів із пересічним населенням та знаттю Угорського королівства. Не до кінця відомими в контексті літописної цитати про **“матежъ великъ в землѣ и грабежъ”** залишаються, зокрема, відносини останнього з Романовичами й татарами, яким сусіди Доброслава – болоховці **“врютъ пшеницю и проса яко ѿ Тогарѣ болшю надежоу имѣаюу”**⁴⁴.

Основою матеріального блага в межах контрольованих володінь Доброслава залишився видобуток і переробка ропи. Ряд топонімічних, топографічних досліджень, що останнім часом проводилися в межах Івано-Франківської області й особливо передгірської частини, засвідчують неймовірну кількість місцезнаходжень соляних копалень, які, очевидно, входили до Коломийської волості (*districtus Colomiensis*) у XIII ст. з активною тяглістю традицій виробництва до кінця XIV ст. Місто Коломия в силу свого розташування на р. Прут залишалася місцем зведення видобутої й переробленої солі, звідки та транспортувалася швидше за все в степ, до інших земель Русі, можливо, до Болгарії.

Подібні висновки є логічними з огляду на недоцільність продажу солі в Угорщину, яка володіла власним серйозним запасом покладів мінералу в горах Трансильванії, східних і північно-східних комітатах, долинах Дунаю. Королі організували роботу соляної палати, причому саму сіль, згідно з 25 артикулом Золотої булли від 1222 р., було заборонено зберігати крім чітко визначених місць, а саме: м. Салача, Сегеда й прикордонних районів⁴⁵. У серпні 1233 р. при сприянні папського легата, Ендре II надав ряд

// Галичина: науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – 2005. – № 10. – С. 7–16; його ж. Археологія некрополів Галича і Галицької землі. Одержавлення. Християнізація. – Івано-Франківськ : Гостинець, 2006. – С. 92–113; його ж. Дерев'яна монументальна архітектура княжого Галича в новітніх археологічних дослідженнях // Дньєслово : зб. праць на пошану дійсного члена Національної академії наук України Петра Петровича Толочка з нагоди його 70-річчя. – К. : Корвінспрес, 2008. – С. 181–190; його ж. Археологія городищ Галицької землі. Галицько-Буковинське Прикарпаття : матеріали археологічних досліджень 1976–2006 рр. – Івано-Франківськ : Видавець Третяк І. Я., 2008. – С. 494–535 та ін.).

привілеїв у галузі торгівлі сіллю угорському духовенству⁴⁶, сам зберігаючи зацікавлення в приєднанні до володінь династії родовищ у східній частині Карпат. Про подібні наміри свідчать не тільки добре відомі з джерел військово-політичні, династичні заходи, але також численна топонімічна автентика, збережена в пригірських районах, зокрема, топонім “баня” (у перекладі з угорської *bánya* – “шахта”). Під 1238 р. відоме повідомлення літопису про те, що князь Ростислав Михайлович **идаше . на БОРЬСОУКО ДЪЛЪ . и ПРИДЕ К БАНИ . РЕКОМЪЫ РОДНА . и ѠТОУДА ИДЕ ОУГРЫ**⁴⁷. Досі існує ряд сіл, навіть у назві яких міститься цей термін (Баня Березів, Баня Свірська (від 1892 р. – присілок с. Текуча) Косівського району Івано-Франківської області, зокрема).

Походження назви м. Коломия, яке досі точно не встановлене, не виключає й угорського варіанта⁴⁸. Також, згідно з припущенням І.Мицька, сучасне с. Дебеславці (Коломийський район Івано-Франківська область), розташоване в південно-східному напрямі на відстані 15 км від районного центру, у своєму первісному варіанті від 1419 р. звучало як Доброславці (*Dobreslawycze*), а відтак, як переконаний історик, у XIII ст. могло бути пов'язане з особою Доброслава Суддича⁴⁸. Указана думка виглядає логічною з огляду на прикордонне розташування цього населеного пункту відносно володінь Арпадів у XIII ст. Факти наявності тут соляних джерел підтвержені археологічно.

Логічно припустити, що поступове проникнення в східнослов'янські території угорських переселенців із прикордонних комітатів з метою їхнього залучення до справи обробки соляної ропи могло відбуватися на фоні контролю старшим сином Судислава Богомиром наприкінці 20–30-х рр. XIII ст. секейських територій, які межували з Пониззям і південними околицями Галицької землі. Відтак навіть попри встановлення впродовж 1235–1238 рр. у Галичі почергово влади Романовичів та Ольговичів, поява в межах Коломийської волості Доброслава виглядає абсолютно передбачуваною.

Однак виникає питання, яка територія або ж яке населення станом на кінець 1240–1242 рр. могло бути головним осередком збуту соляної продукції, тоді як абсолютна більшість князівств Русі перебували в жахливому занепаді, спричиненому татарськими завоюваннями. Судячи з послідовності повідомлення літопису, не виключається налагодження (або ж і дочасного існування) тісних торговельних зв'язків із залежною від кочівників Болоховською землею, а можливо, і самими татарами, які монополізували всю степову зону, маючи, природно, потребу в солі. На фоні складних стосунків у 1242–1243 рр. Данила Романовича **со князи БОЛОХОВСКИМИ**⁵⁰ подібна співпраця виглядає закономірною й навіть виправданою.

Поряд із цим і в контексті археологічно й писемно не встановленого факту спалення Коломиї наприкінці 1240 – на початку 1241 рр.⁵¹ постає проблема, чи лише торговельними операціями з кочівниками обмежувалися контакти сина Судислава. Не виключено, що літописна цитата про **МАТЕЖЪ ВЕЛИКЪ и ГРАВЕЖЪ** мала на меті показати не тільки ослаблення князівського впливу в околицях Галичини на користь Доброслава, але й натякнути на певну його співпрацю (можливо, підданство, чітко не сформоване з огляду на продовження Бату походу до Європи) з кочівниками, про яку інформатор не мав достовірних даних. Схожі опосередковані припущення можна знайти й в окремих історичних дослідженнях⁵². Додатково подібну версію підтверджує повідомлення про розпач старшого Романовича (**“ДАНИЛЪ ЖЕ СКОРБАШЕ . и МОЛШЕСЯ БОУ Ѡ УЧИНЪ СВОЕИ . ТАКО НЕЧТВЫМЪ СИМЪ** (підкреслення наше. – *М.В.*) **ДЕРЖАТИ Ю и ѠВЛАДАТИ ЕЮ**”⁵³) після повернення його посла Якова Марковича з Бакоти й переговорів із Доброславом.

Не виключено, що управління останнього в межах Коломийської волості й Пониззя відбувалося під впливом татарських чільників. Деякі, не пов'язані між собою логічно, фрагменти літопису про це з різною емоційністю та змістом натякають. Зокрема, у відповідь на питання Данилового стольника Якова до Судиславового сина **“како можеш бес повеленія княжа вдати ю** (Коломию двом беззаконникам і смердам Лазарю Домажиричу й Івору Молибожичу. – *М.В.*)... **они же оусмѣвасья ре . то что могу же глати**”⁵⁴. В якому ж сенсі, у такому випадку, можна оцінювати слово **“оусмѣвасья”**, тоді як кількома реченнями раніше Доброслав погоджувався **“дати волости** (боярам. – *М.В.*) **Галичкимъ”**? Наскільки іронічною або ж вимушеною була ця міміка, автор цитати не деталізує. Невідомо нічого й про мотивацію вказаного рішення, хоча М.С.Грушевський, на основі аналізу тези про те, що при зустрічі з Доброславом **“Лазорь Домажирецъ и Иворъ . Молибожичъ поклонистася ємоу до землѣ** (підкреслення наше. – *М.В.*)”, був переконаний, що “згадані вище “беззаконники од племені смердья” ...одержали (виключно. – *М.В.*) від боярської олігархії Коломию”⁵⁵. Однак, ми припускаємо, що подібне призначення, як і, можливо, деякі інші, невідомі з документів, попри цілком зрозумілу неприйнятну щодо Романовичів поведінку Доброслава, усе ж могли бути зумовлені позицією та вподобаннями татарських воєначальників під час переходу з Галицької землі до Угорщини.

Черговим аргументом на користь подібної версії є літописне відтворення сутичок волинських князів із татарами та їх підданими із числа болоховських князів упродовж 1242–1243 рр. Полонення Судиславового сина, спустошливий кількостайний похід Данила й печатника Кирила в **“землю Болоховскоюю”**, захоплення впродовж 1242 р. кількох ключових міст, а відтак знищення створеної наприкінці 1240 – на початку 1241 рр. системи постачання військ татар сіллю, пшеницею й просом створили в кінці 1243 р. серйозний прецедент для початку кочівниками військових дій проти вотчинних володінь Романовичів на Волині. Завдання двох богатирів **Манъмана й Балаа** полягало в тому, щоб **возискати** Данила⁵⁶, а отже, як, на нашу думку, правильно встановив В.Нагірний, спершу добитися контролю над Волинською землею⁵⁷. Галичина, очевидно, у вказаний час цікавила татар менше, з огляду на збереження ними тут до кінця 1242 р. через своїх ставлеників-союзників якогось впливу. Відтак, лише після перемоги Романовичів під Ярославом 17 серпня 1245 р. над угорськими, польськими загонами та частиною галицького війська, керованого зятем Судислава – королівським баном Філею та князем Ростиславом Михайловичем, учергове протекція над Галичиною з боку волинської династії викристалізувалася чіткіше. Це й стало приводом для приїзду татарського посольства із вимогою до галицько-волинського володаря **“да и Галичъ”**⁵⁸.

Однак попри наявність певної, чітко не встановленої між кінцем 1240–1242 рр. підлеглості “держателя” Коломийської волості від татар він не мав бажання **“по воли его** (Данила Романовича. – *М.В.*) **ходити . и власть его иномоу предати**”⁵⁹.

Не виключено, що саме з вищенаведених причин, а також у зв'язку із загальною військовою ослабленістю князя Данила станом на 1241 р., той утримався від прямих силових заходів щодо Коломийської волості, спробувавши вирішити казус в інший, до кінця не зрозумілий зі слів наратора, спосіб. Оповідь літописця, яка, на нашу думку, стосується кінця 1241 – початку 1242 рр., відтворює зустріч Доброслава з обома Романовичами, місце й причини якої невідомі. Відверто провокаційна та зверхня поведінка сина Судислава, як ми вважаємо, виключає його поїздку до Холма – тогочасної нової столиці князів⁶⁰ або ж навіть до Володимира-Волинського – резиденції Василька. Немає і чітких даних про зустріч у Галичі, у чому був упевнений О.Купчинський⁶¹.

Указане побачення відбулося, очевидно, на нейтральній території, можливо, у межах Галицької землі, оскільки на описуваний літописцем момент **“Галичаном же текоущимъ оу стремени его (Доброслава. – М.В.)”**, демонструючи свою відданість саме цій людині. Присутність на ньому обох волинських володарів засвідчує серйозність причини зібрання – не виключено, що пов’язаної з обговоренням ситуації, яка склалась у межах землі після татарського нападу, у тому числі – за участю нових “держателів” – Доброслава Суддича/Судиславовича та Григорія Васильковича, який **“собѣ горноую страну Перемышльскоую мыслаше удержати”**⁶². Може останні мали на меті з’ясувати якісь обопільні суперечливі моменти при посередництві Данила, як зазначали Дж.Харді, М.Котляр та О.Купчинський⁶³. Результатом зустрічі стала змова Романовичів і полонення обох опозиціонерів.

Подальша доля досліджуваної персони невідома, хоч І.Мицько переконаний, що в Доброслава мали би бути нащадки, які стояли біля витоків формування роду, відомого з кінця XIV ст.⁶⁴.

Таким чином, Доброслав, названий літописцем Суддичем, був, на наш погляд, сином Судислава de genere Lodan, однієї з найвпливовіших персон при курії синів Ендре II у Галицькій землі. Серед відомих із джерел спадкоємців останнього він, очевидно був третьою дитиною і, відповідно, другим сином. Становлення його поглядів, формування поведінки, судячи з непрямих свідчень джерел, проходили на фоні деякого угорського впливу, можливо, в оточенні герцога Ендре, який поряд із батьком Доброслава до 1234 р. контролював Галич. Утримання останнім Коломийської волості й Пониззя майже синхронно збіглося з контролем старшим братом Богомиром території розселення секеїв у Трансільванії – володіннях “молодшого короля” Бели. Управління в цих землях позначилося збереженням існуючих на той час тісних зв’язків із представниками династії Ольговичів, чий бояри з волі Доброслава були наділені в передгірських районах рядом земельних пожалувань і промислів.

Контроль над “коломийською сіллю” відбувався на фоні походу татар в Угорщину та встановлення останніми протекторату над Болохівською землею. Схоже підданство наприкінці 1241 – на початку 1242 рр. стосовно кочівників, як ми припускаємо, був змушений прийняти й син Судислава, про що непрямі свідчать літописні повідомлення. На цьому фоні він усе ж не бачив сенсу зміни сюзерена, що чітко дав зрозуміти послові князя Данила – стольнику Якову Марковичу, тим самим викликавши гнів волинського князя, подальшу змову Романовичів щодо себе та полонення за вкрай загадкових обставин.

1. Волощук М. М. До питання про етнічне та соціальне походження Судислава (Бернатовича?) / М. М. Волощук // Прикарпатський вісник НТШ. Думка. – 2008. – № 1 (1). – С. 127–145.
2. Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis / Studio et opera G. Fejer. – Budae : Typis Typogr. Regiae Universitatis Ungaricae, 1829. – Т. 4. – V. 1. – S. 158.
3. Ипатьевская летопись // ПСРЛ / [предисл. Б. М. Клосса]. – М. : Языки славянской культуры, 2001. – Т. 2. – Изд. 2. – Стб. 736.
4. Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. – Т. 4. – V. 1. – S. 21.
5. Ипатьевская летопись. – Стб. 774.
6. Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae / [ed. R. Marsina]. – Bratislava : Sumptibus consilii sationalis Bratislaviensis capitalis reipublicae Socialisticae Slovacae, 1987. – Т. 2 (inde ab anno MCCXXXV usque ad anno MCCLX). – S. 119.
7. Ibidem. – S. 157–158.
8. Ипатьевская летопись. – Стб. 789.

9. Там само. – С. XIV, XXIX.
10. Харди Ї. Наследници Кијева између краљевске круне и татарског јарма: студия о державно-правном положају Галиче и Галичко-Волинске кнежевине до 1264 . године / Харди Ї. – Нови Сад : МБМ плас, 2002. – С. 153; Галичко-Волинская Русь : очерки социально-политических отношений в домонгольский период. Князь, бояре и городская община / [под ред. И. Я. Фроянова]. – С. Пб. : Университетская книга, 2001. – С. 546–547; 551; Петрик А. До історії боярських родин Кормильчичів, Доброславичів та Дядьковичів / А. Петрик // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич : Вимір, 2001. – Вип. 5. – С. 37 та ін.
11. Котляр М. Ф. Галицько-Волинський літопис XII ст. / М. Ф. Котляр. – К. : Інститут історії України НАН України. – С. 44.
12. Ипатьевская летопись. – Стб. 737–738, 758–759, 760–761, 767–768, 771.
13. Купчинський О. Неавтентичні акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV ст. / О. Купчинський // Архіви України. – 2005. – № 5–6. – С. 12–23; його ж. Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV століть : дослідження, тексти. – Львів : Наукове Товариство імені Шевченка, 2004. – С. 1283.
14. Грабовецький В. В. Історія Коломиї / В. В. Грабовецький. – Коломия : ВІК, 1996. – С. 17–20.
15. Майоров А. В. Галичко-Волинская Русь / А. В. Майоров. – С. 236, 411, 512, 546–547; 551–552, 571.
16. Грушевський М. С. Історія України-Руси : у 10 т., 11 кн. / М. С. Грушевський. – К. : Наукова думка, 1993. – Т. 3. – С. 50, 57–58; його ж. Галицьке боярство XII–XIII вв. // Записки НТШ. – Львів, 1897. – Т. 20. – С. 5–7.
17. Петрик А. До історії боярських родів Кормильчичів, Доброславичів та Дядьковичів / А. Петрик. – С. 37–38; Мицько І. Генеалогія та геральдика шляхетських родів Кульчицьких та Доброславичів / І. Мицько // Статті, написані після вигнання з Інституту українознавства НАН України. – Львів, 2000. – С. 56–57.
18. Волощук М. М. Докладно про угорський слід у версії походження назви міста Коломиї / М. М. Волощук // Коломия давня і нова: міська цивілізація в історії та культурі : матеріали регіональної наук.-теор. конф. присвяченої 600-річчю надання Коломиї магдебурзького права (Коломия, 27 жовт. 2005 р.) / за ред. І. Монолатія. – Коломия : Вік, 2005. – С. 41–42.
19. Грушевський М. С. Галицьке боярство ... – С. 7.
20. Драбчук І. Три портрети найвпливовіших представників галицької знаті кінця XII – початку XIII ст. / І. Драбчук // Галич і Галицька земля в державотворчих процесах України : матеріали Міжнар. наук. конф. (Галич, 10–11 жовт. 2008 р.). – Галич : Інформаційно-видавничий відділ Національного заповідника “Давній Галич”, 2008. – С. 146.
21. Петрик А. Військова організація та дружини галицького і волинського боярства / А. Петрик // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич : Коло, 2006. – Вип. 10. – С. 114; його ж. До історії боярських родів Кормильчичів, Доброславичів та Дядьковичів. – С. 37; його ж. Ідеологія галицького боярства та її вплив на трансформацію Галицько-Волинської держави // Дрогобицький краєзнавчий збірник / [ред. кол. Л. Тимошенко (голов. ред.) та ін.]. – Дрогобич : Коло, 2004. – Вип. 8. – С. 48; його ж. Угорська партія в контексті політичного розвитку Галицько-Волинської держави // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич : Коло, 2005. – Вип. 9. – С. 188; його ж. До питання становлення боярських родів у період княжіння династії Романовичів // Король Данило Романович і його місце в українській історії / Львів. наці. ун-т імені Івана Франка, Львів. від-ня Ін-ту укр. археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського НАН України, Громад. ком. для відзначення 800-літнього ювілею короля Данила ; редкол. Я. Дашкевич [та ін.]. – Львів : ВМС, 2003. – С. 138–139.
22. Див., наприклад: Мазур О. Осмомисл, Ярославна, Чагрівна, Настасич, Берладник, Берладничич: прізвищеві назви двох галицьких княжих родин / О. Мазур, М. Демчук // “Слово о полку Ігоревім” та його доба : матеріали Міжнар. наук.-теор. конф. (Галич, 24 жовт. 2007 р.). – Галич : Інформаційно-видавничий відділ Національного заповідника “Давній Галич”, 2007. – С. 72–73.

23. Ипатьевская летопись. – Стб. 789.
24. Там само. – Стб. 774, 776.
25. Там само. – Стб. 783.
26. Тиводар М. П. Традиційне скотарство Українських Карпат другої половини XIX – першої половини XX ст. : автореф. дис на здобуття наук. ступеня доктора істор. наук : спец. 07.00.07 “Етнологія (етнографія)” / М. П. Тиводар; Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського АН України. – К., 1994. – С. 1–3.
27. Ипатьевская летопись. – Стб. 753.
28. Там само. – Стб. 791.
29. Там само. – Стб. 767.
30. Там само. – Стб. 774.
31. Волощук М. М. Вассальная зависимость Даниила Романовича от Бели IV (1235–1245 гг.): актуальные вопросы реконструкции русско-венгерских отношений второй четверти XIII в. / М. М. Волощук // *Specimina nova. Pars prima. – Sectio mediaevalis.* – 2005. – P. 3. – С. 104, 112.
32. Вейс Г. История цивилизации. Новое время XIV–XIX вв. / Г. Вейс. – М. : Эксмо-Пресс, 2000. – Т. 3. – С. 10.
33. Ипатьевская летопись. – Стб. 790.
34. Там само. – Стб. 801.
35. Стефанович П. С. “Верность” в отношениях князя и дружины на Руси XII–XIII вв. / П. С. Стефанович // *Древняя Русь.* – 2008. – № 1 (31). – С. 79.
36. Ипатьевская летопись. – Стб. 763.
37. Петрик А. До історії боярських родів Кормильчичів, Доброславичів та Дядьковичів. – С. 37
38. Волощук М. М. Вассальная зависимость Даниила Романовича. – С. 101.
39. Сплитский Фома. История архиепископов Салоны и Сплита / Фома Сплитский ; пер., коммент. О. А. Акимовой. – М. : Индрик, 1997. – С. 339.
40. Ипатьевская летопись. – Стб. 790–791.
41. Там само. – Стб. 791
42. Купчинський О. Акти та документи Галицько-Волинського князівства. – С. 264–265.
43. Петрик А. Військова організація та дружини галицького і волинського боярства. – С. 114.
44. Ипатьевская летопись. – Стб. 792.
45. *The Laws of the medieval kingdom of Hungary : in 2 t.* / [ed. J. M. Bak, Gy. Bónis and J. R. Sweeney]. – Idyllwild : Charles Schlacks, jr., publisher, 1999. – Т. 1 : 1000–1301. – S. 34.
46. *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis / Studio et opera G. Fejer.* – Budae : Typis Typogr. Regiae Universitatis Ungaricae, 1829. – Т. 3. – V. 2. – S. 319–326; *Almosi T. A beregi egyezmény megkötésének diplomáciai mozzanatai / T. Almosi // Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae. Acta historica.* – Szeged (Hungariae), 1986. – Т. LXXXIII (83). – Old. 31–41.
47. Ипатьевская летопись. – Стб. 778.
48. Wajgl L. Rys miasta Kołomyi / L. Wajgl. – Kołomyja, 1877. – S. 1–2; Волощук М. М. Докладно про угорський слід у версії походження назви міста Коломиї. – С. 38–50.
49. Мицько І. Вказ. праця. – С. 56, 60.
50. Ипатьевская летопись. – Стб. 792.
51. Грабовецький В. В. Історія Коломиї. – С. 13.
52. Див., наприклад: Головка О. Б. Корона Данила Галицького: Волинь і Галичина в державно-політичному розвитку Центрально-Східної Європи раннього та класичного середньовіччя / О. Б. Головка. – К. : Стило, 2006. – С. 321–322; його ж. Половецький фактор у політичному розвитку Південно-Західної Русі (остання третина XII – перша половина XIII ст.) // *Східний світ.* – К. : Нац. акад. наук України, Ін-т сходознавства імені Агатангела Кримського, 2004. – № 1. – С. 69; Егоров В. Л. Историческая география Золотой Орды в XIII–XIV вв. – М. : Наука, 1985. – С. 36.
53. Ипатьевская летопись. – Стб. 790.
54. Там само.
55. Грушевський М. С. Галицьке боярство. – С. 7.

56. Ипатьевская летопись. – Стб. 794.
57. Nagirnyj W. Polityka zagraniczna księstw ziem halickiej i wołyńskiej w latach 1198/99–1264 : praca doktorska / W. Nagirnyj. – Kraków, 2007. – S. 161.
58. Ипатьевская летопись. – Стб. 805.
59. Там само. – Стб. 790–791.
60. Купчинський О. Акти та документи Галицько-Волинського князівства. – С. 263.
61. Там само. – С. 264–265.
62. Ипатьевская летопись. – Стб. 790.
63. Тура Х. Оп. Cit. – С. 170; Котляр М. Ф. Галицько-Волинський літопис XIII ст. – С. 78; Купчинський О. Акти та документи Галицько-Волинського князівства... – С. 263–265.
64. Мицько І. Вказ. праця. – С. 57.

Myroslav Voloschuk (Ivano-Frankivsk, Ukraine)

Dobroslav Suddich – Attempt of Biographical Essays

The article is sacred to the contradictory, in opinion of author, figure in history of Galithia of the middle of XIII century – Dobdoslav Suddich, that was, as the convinced researcher, a son of Sudyslav, one of the known supporters of the Hungarian protectorate in Galithia (first third of XIII of century). In the article on the basis of analysis of spring certificates supposition is pulled out about belonging of Dobroslav to the curia of the Hungarian duke and simultaneously the Galithia prince Andreas (Andreas, Dux Galicie). The author does not cast aside probability of certain education of Dobroslav in the Hungarian environment which allowed to adopt the separate lines of the West-European feudal conduct. A historian is convinced, that retaining the investigated person during the end 1240–1242 economic profitable of Kolomian volost could be related not only to the certain vacuum of princely power in Galithia, that arose up on a background a Mongolian campaign to Europe and by propensity of local boyars to the arbitrariness. Exactly from Tatar permission and approval of Sudyslav's son, as a scientist assumes, held an indicated position, being the actual brief suzerain of greater part of Galithia under the not too noticeable protectorate of nomads which were on a march up to beginning in 1243. Such state of affairs did not answer political and economic interests of Romanoviches, which looked after about an arrest conclusion of Dobroslav, in which he, obviously, and died after 1242 in age for 30 years.

Key words: Dobdoslav Suddich, Danylo Romanovich, Sudyslav, tatar, Galithia.